

'کاروانسرای خانات' آرامش معماری کهن

جمیله عباسی

کاروانسرای خانات در مهر ماه سال ۱۳۸۲، در فهرست آثار ملی به ثبت رسید. این کاروانسرا در کاتالوگ آن این گونه معرفی شده است:

منحصر به فردترین کاروانسرای درون شهری ایران، واقع در محور تاریخی- فرهنگی تهران، بازار تاریخی تهران، بازار هرنندی بقعه سر قبر آقا و... که پس از طی کردن روزگار ناملاپمات و فرسودگی، در حال بازسازی است تا خون گرم، دوباره در رگ های خشکیده‌ی آن جاری شود و شکوه و عظمت دیرین خود را دیگر بار بازیابد. باشد که بار دیگر صدای همه‌مهمی گردشگران و توریست‌های داخلی و خارجی در فضای دالان‌های تو در تویش پیچیده و اصالت ایرانی برای بازدیدکنندگان تداعی شود و در

عمق طاق‌های ضربی گنبدی شکلش اضطراب روزمره به آرامشی ژرف بدل شده و شور زندگی آمیخته با دیرینگی ایرانی به بهترین نحو متجلی گردد.

آیا کاروانسرای خانات خواهد توانست نقشی در جهت ارتقای فرهنگی خیابان مولوی تهران ایفا کند؟ آیا سیدمحمد ارده‌الی یکی از مالکین و وارثین این کاروانسرا و بنای قدیمی ۲۰۰ ساله که اقدام به سرمایه‌گذاری برای بازسازی و مرمت و تبدیل آن به

یک مرکز خرید و سفره‌خانه سنتی و مکانی برای اجرای کنسرت‌ها کرده است، خواهد توانست خیابان مولوی تهران را که یکی از تجاری‌ترین مناطق این ابر شهر است، تبدیل به منطقه‌ای توریستی کند که مردم از جای جای ایران و جهان ترغیب به دیدن این منطقه‌ی تهران شوند؟

در خیابان مولوی تهران همان جا که بساط و مغازه‌های فروش حیوانات اهلی و وحشی از یک سو و دکان‌های فروش حبوبات از سوی دیگر، در میان

بازارها و دست‌فروش‌ها و در میان هیاهو و رفت و آمد متراکم مردم، در پس و پشت خیابان اصلی مولوی در خیابان صاحب جمع، میدان امین السلطان، کاروانسرای خانات قرار دارد. این کاروانسرای گسترده ده هزار متر مربع وسعت دارد که پس از پشت‌سر گذاردن بلاها، حوادث طبیعی، تخریب انسانی و فرسایش باد و باران که آن را تقریباً ویران کرده بود، در حال مرمت و بازسازی است تا جان دوباره بگیرد. هفتاد حجره در کنار هم صحن و حیاطی پنج هزار متری را احاطه کرده‌اند که فضایی بسیار مناسب برای اجرای کنسرت است. در پشت حجره‌ها فضای شترخوان قرار دارد که برای انبار کردن کالاها و مال‌التجاره کاروان‌ها و اسکان شترها و قاطرها مورد استفاده قرار می‌گرفته است. در هر چهار گوشه‌ی این کاروانسرا ایوانی وجود دارد که توسط آن می‌توان به فضای شترخوان و پشت بام رسید. این کاروانسرا درون شهری بوده و برای خرید و فروش مایحتاج مردم ساخته شده است. سازنده و مالک نخستین این کاروانسرا معلوم نیست، اما در سال ۱۲۸۵ شمسی یک تاجر به نام سیدعلی ارده‌الی آن را خریداری کرده

و حجره‌های آن را اجاره داده است. برخی از مستاجران سال‌ها در این کاروانسرا مشغول کار و تجارت بوده‌اند و حجره از پدر به پسر رسیده. این بنای فرسوده در سال ۱۳۵۶، یک سال پیش از انقلاب دچار آتش‌سوزی شد که در اثر آن بخش‌هایی از طاق‌ها، دیوارها و ستون‌های آن سیاه و تخریب شده، ویران‌تر گردید. در سال‌های اخیر از آن به عنوان مکانی نیمه خرابه برای خرید و فروش حبوبات و آهن‌آلات استفاده می‌شده است و چنانچه ترمیم و بازسازی آن آغاز نمی‌شود، شاید تا چند سال دیگر این کاروانسرای باشکوه به کلی ویران می‌گردد و همچون بیست و یک کاروانسرای دیگری که روزگاری در گوشه و کنار شهر تهران وجود داشته، به کلی ویران گشته و به فراموشی سپرده می‌شود. اما در سال ۱۳۸۲ محمد اردهالی، یکی از نوه‌های سیدعلی اردهالی، تصمیم به بازسازی و مرمت آن گرفت و در روزگاری که منافع اقتصادی بر زنده نگاه داشتن هویت فرهنگی چیره می‌شد، این کاروانسرا نجات می‌یابد تا دوباره به شکل نخستین آن درآید و هیاهوی خریداران و فروشندگان بار دیگر در دالان‌ها و حجره‌ها و صحن آن طنین‌انداز شود.

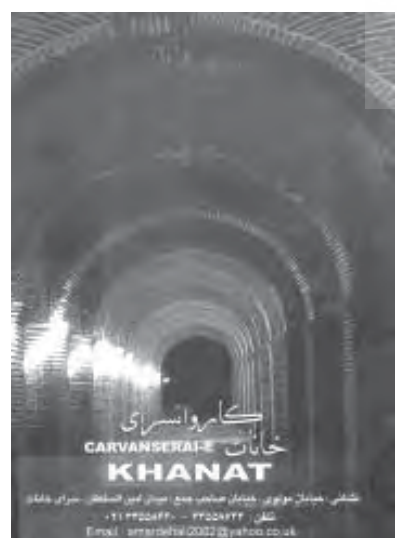
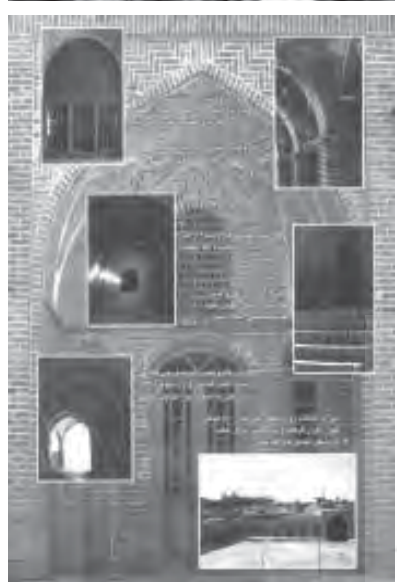
برای بازسازی و مرمت خانان به پایه‌ها و ستون‌های آن بتون تزریق شده تا استحکام و مقاومت در برابر زلزله را داشته باشد، برای نوسازی دیوارها و بدنه کار سنگینی انجام گرفته. در این راه آجرها کنده شده، برای نو شدن با سنگ پا ساییده شده و دوباره به دیوارها نصب گردیده‌اند. در اصلی خانان همان است و مرمت شده اما درها و پنجره‌های حجره‌ها که درصد فرسودگی شان بالا بوده شبیه سازی شده‌اند. این کاروانسرا می‌رود که به مهم‌ترین جاذبه گردشگری تهران تبدیل شود تا نسل‌های آینده‌ی تهرانی، سندی زنده و باشکوه از معماری قدیمی تهران در شهر خود داشته باشند. در روزگاری که یادگارهای معماری قدیم تهران یکی پس از دیگری نابود می‌شوند و به جای آنها ساختمان‌ها و بناهای بی‌هویت نمایان می‌گردند، بازسازی این کاروانسرای باشکوه بسیار بسیار مغتنم است.

اما مشکل موجود فضای بیرون کاروانسرا است که در آن همچنان دست‌فروش‌ها و مغازه‌هایی که با ایرانیّت و سر هم کردن مصالح و دیگر ضایعات و اضافات ساخته شده‌اند، حضور و وجودی نازیبا دارند. برای زیباسازی فضای بیرونی خانان، کاری از دست محمد اردهالی ساخته نیست. برای این مهم

شهرداری تهران و سازمان میراث فرهنگی قول همکاری و همیاری داده‌اند.

آقای قالیباف که از شخصیت‌های مثبت و آبادگر است، قول داده که برای فضای بیرونی خانان فکری بکند اما تاکنون اقدامی در این باره صورت نگرفته است. کار بازسازی کاروانسرای خانان تا چند ماه دیگر به اتمام می‌رسد. در حال حاضر تنها کف صحن مانده که باید آجر فرش شود. اگر شهرداری برخی از مغازه‌های بیرون خانان را که همگی در هرج و مرج چند سال پس از انقلاب به طور غیر مجاز و غیرقانونی ساخته شده‌اند، خریداری کند و فضای بیرون کاروانسرا را بازتر و زیباتر نماید، همچنین اگر حجره‌های این کاروانسرا توسط تاجران و تولیدکنندگان بزرگ و صاحب نام خریداری شوند، این کار فرهنگی و در عین حال اقتصادی به خوبی به ثمر خواهد رسید.

باشد که به زودی کنسرتی از استاد شجریان در صحن این کاروانسرا به اجرا درآید و صدای موسیقی زنده‌ی ایرانی در بخشی از خیابان مولوی طنین‌انداز گردد.

مشانی خندان مولوی، خیابان صاحب‌مجموع میراث ملی، تهران
 تلفن: ۳۳۵۲۴۴۴ - ۳۳۵۲۴۴۴
 Email: sara@deli2002@yahoo.co.uk